

Το θαύμα ως λύτρωση στην απόγνωση κατά τον Οδ. Ελύτη (Βασιλική Ρούσκα, ΜΑ Θεολογίας)

/ Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=156160>]

Η συνέχεια του ελυτικού ποιήματος προκύπτει φυσικά σαν μια απάντηση στο ερώτημα «τι βλέπει ο κήπος;»[24]. Αυτό που τελικά βλέπει ο κήπος είναι «Το αμύγδαλο του κόσμου» [25] που αποτελεί επίσης στίχο-μοτίβο στο δεύτερο αυτό μέρος της ποιητικής σύνθεσης. Το δεύτερο μέρος ξεκινά με μια ανάκληση της μνήμης «Τί γίνεται άμα/ στράφτει στην πέρα χώρα του μνημονικού/ και αντανακλά σκηνές που μέλλει να συμβούν/ σε χρόνο ανύποπτο». Στη μνήμη του φέρνει ο ποιητής τρία έργα ζωγραφικής περιγράφοντάς τα. Το πρώτο έργο, άκρως σουρεαλιστικό, ανήκει στον Salvador Dalí έχει τον μακροσκελή τίτλο «Ο εαυτός μου στην ηλικία των έξι, όταν νόμιζα πως ήμουν κορίτσι, σηκώνοντας με ιδιαίτερη προσοχή το δέρμα της θάλασσας για να παρατηρήσω ένα σκυλί να κοιμάται στη σκιά του νερού» (1950) τον οποίο περιγράφει ο Ελύτης με τους εξής στίχους: «ένα

κοριτσάκι τρέχοντας άκρη-άκρη του γιαλού/ ν' ανασηκώσει το τραπεζομάντιλο της θάλασσας (Dali)». Ο επόμενος πίνακας ανήκει στον Ιταλό ζωγράφο, συγγραφέα και γλύπτη Giorgio de Chirico κι έχει τον τίτλο «Μυστήριο και μελαγχολία ενός δρόμου» (1914) με τους ελυτικούς στίχους να τον περιγράφουν «και το άλλο πίσω από το τσέρκι του/ στο μάκρος ενός δρόμου μελαγχολικού (De Chirico)». Το τελευταίο έργο ανήκει στον Balthus και πιθανόν να είναι «Η κάμαρη» (1954) ή «Οι χρυσές μέρες» (1944-5) σύμφωνα με την περιγραφή «ένα τρίτο ανάγερτο στον καναπέ/ με τα σκέλη ανοιχτά (De Chirico)».

Φωτο: Σπύρος Δρόσος

Η ποιητική ένταξη των έργων τέχνης στην ελυτική εξομολόγηση δεν είναι τυχαία ή ασυνάρτητη. Για τον Ελύτη ο καλλιτέχνης είναι αυτός που έχει επαναστατικό λόγο μέσω της τέχνης του, αυτός που νοηματοδοτεί εκ νέου τη ζωή και χαράσσει νέες πιθανές οδούς. Ο καλλιτέχνης είναι ο άνθρωπος που κατάφερε να ισορροπήσει στη ζωή μεταξύ των δύο άκρων που είναι ο θεός (θρησκεία) και ο υπεράνθρωπος (φιλοσοφία). Ο καλλιτέχνης αντιλαμβάνεται την ομορφιά της εποχής του με τον δικό του τρόπο δίνοντας σε αυτή μια νέα προοπτική, που όμως ελλοχεύει ο κίνδυνος του στραβοπατήματος και της υπερβολής. Όσο περισσότερο γνωστό γίνεται το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα σε παγκόσμια εμβέλεια τόσο περισσότερο δικαιώνεται το έργο και μένει άφθαρτο στο χρόνο[26]. Για ακόμη μια

φορά ο ποιητής τονίζει τη σημασία της δημιουργικότητας ως απάντηση στη φθορά. Το σημείο αυτό βρίσκει σύμφωνη και τη Θεολογία κατά το χριστολογικό πρότυπο. Με τη σάρκωσή του ο Χριστός προσέλαβε ολόκληρη την ανθρώπινη φύση, ενέργεια προσληπτική, μεταμορφωτική και δημιουργική. Αυτή η δημιουργική κίνηση πρόσληψης του Χριστού έγινε πρότυπο για τον άνθρωπο ως τρόπος μίμησης δημιουργικής και ελεύθερης εν τόπω και χώρω συγκεκριμένο, είναι η άσκηση στο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση[27]. Άλλωστε, χάρη στην ελευθερία του ο άνθρωπος γίνεται συνδημιουργός του Θεού[28].

Ο ποιητής συμπεραίνει πως «το αμύγδαλο του κόσμου/ είναι βαθιά κρυμμένο/ και παραμένει αδάγκωτο» ενώ «μυριάδες δυνατότητες φρικιούν/ γύρω μας κι ούτε που εγγίζουμε/ οι ηλίθιοι». Το αμύγδαλο του κόσμου είναι αδάγκωτο, παραμένει «παρθενικό»[29]. Ίσως το αμύγδαλο του κόσμου να είναι το νόημα της ζωής το οποίο ο άνθρωπος αδυνατεί να συλλάβει. Τα «φωνήεντα που κρούονται: άλφα έψιλον ιώτα» σχηματίζουν τη λέξη «αεί». Το νόημα του κόσμου είναι αγνό, καθαρό και διαχρονικό και «είναι πικρό και δεν/ γίνεται να το βρεις παρεχτός αν/ κοιμηθείς μισός έξω απ' τον ύπνο». Η σύλληψη του νοήματος του κόσμου δεν μπορεί να γίνει ολότελα δια μέσου της λογικής. Είναι «τ' Ασύλληπτα»[30] που αναφέρει ο ποιητής στο προηγούμενο ποιητικό μέρος. Παρεμβάλλεται μια υπαρξιακή ανησυχία του ποιητή «ο Θεός αν ήξερε/ πόσο η γη στ' αλήθεια μου στοιχίζει», επισημαίνοντας τις δυσκολίες που συναντά στη ζωή του στην προσπάθεια ανεύρεσης του αιώνιου, τα ποιήματα, που όμως δεν ήταν αρκετά «αιωνόβια σαν ποιήματα/ που ζητώντας μου να φκιάσω απραγματοποιήθηκα».

Αυτό που προσδοκά το ποιητικό υποκείμενο στην απόγνωσή του είναι το «θαύμα». Για την ανακάλυψη του μυστικού νοήματος της ζωής ο Ελύτης προκρίνει τη σημασία της φαντασίας σαν μια «προβολή στο μέλλον, και σα γενναία μεταμορφωτική επέμβαση στις συνθήκες ενός παρόντος-, είναι αυτή μονάχα που μπορεί να επιτελέσει το θαύμα»[31]. Το θαύμα σύμφωνα με την ορθόδοξη χριστιανική πίστη είναι η ίδια η ζωή, είναι η ιστορία της δημιουργίας και των δημιουργημάτων χάρη στη σχέση μεταξύ κτιστού (άνθρωπος) και ακτίστου (Θεός). Είναι η αδιάκοπη πορεία και προσπάθεια του κτιστού να ουσιωθεί εντός της θείας οικονομίας και εντός της κτίσης. Δεν γίνεται λόγος για κάποιο γεγονός «θαυμαστό» και εξωπραγματικό, αλλά για επέκταση των ορίων της πραγματικότητας η οποία προϋποθέτει την ανθρώπινη πίστη. Με αυτό τον τρόπο ο τριαδικός Θεός φανερώνει στον άνθρωπο τη θεία Του δόξα[32].

(συνεχίζεται)

- [24] Βλ. Δ. Μ. Καραμβάλης, Οδυσσέας Ελύτης «Η προσθαλάσσωση του ονείρου»-Τριάντα τρία κείμενα και άρθρα για την ποίησή του, ΔΡΟΜΩΝ, Αθήνα 2015, σ. 166-167.
- [25] Οδ. Ελύτης, Τρία ποιήματα με σημαία ευκαιρίας, Ίκαρος, Αθήνα 42009, σ. 19-28.
- [26] Βλ. Οδ. Ελύτης, Ανοιχτά Χαρτιά, Ίκαρος, 72009, σ. 496-497.
- [27] Βλ. Χρ. Σταμούλης, Έρωσ και θάνατος, Ακρίτας, Αθήνα 2009, σ. 337-338.
- [28] Βλ. Ν. Ματσούκας, Ο Σατανάς, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 79 και 82.
- [29] Ξ. Α. Κοκόλης, Για το Άξιον Εστί του Ελύτη, μια οριστικά μισοτελειωμένη ανάγνωση, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 34.
- [30] Οδ. Ελύτης, Τρία ποιήματα με σημαία ευκαιρίας, Ίκαρος, Αθήνα 42009, σ. 18.
- [31] Οδ. Ελύτης, Ανοιχτά Χαρτιά, Ίκαρος, 72009, σ. 477.
- [32] Για την έννοια του θαύματος Βλ. Ν. Ματσούκας, Δογματική και συμβολική θεολογία Β, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 158 εξ.